

סימן ה

כניסה בטומאה למקום המקדש בחורבנו

פתיחה

רוב הפוסקים¹ מסכימים על כך שקדושת מקום המקדש נותרה בתוקפה, גם לאחר חורבן הבית, ודעה זו היא המקובלת להלכה. רוב ככל הפוסקים² אף מסכימים על כך שמקדושה זו נגזר האיסור להיכנס למקדש בטומאה: לטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף – איסור להיכנס להר הבית, ולטמאים בטומאת מת – איסור להיכנס לעזרה. דינים אלו פשוטים וידועים, ולא היה צורך להוכיח אותם, אך מכיוון שמצאנו למי שטען שהרמב"ם חולק עליהם – ראיתי לנכון להתייחס לדבריו ולהוכיח שאין להם על מה שיסמוכו.

- לפירוט, יעוין לעיל (עמ' צ-צד) ולקמן (עמ' רסב); ושם צוינו גם מעט הראשונים שלא סברו כן.
  - תוסי' (שבועות יד, ב ד"ה ונעלם), ראב"ד (הל' בית הבחירה ו, יד; אמנם הראב"ד עצמו סבור שלא קידשה לעתיד לבוא, עכ"פ בנוגע לחיוב כרת, ומכל מקום, הנצרך לענייננו הוא שהראב"ד מסכים שאם קידשה לעתיד לבוא אז יש איסור כניסה בטומאה), רשב"א (ברכות ה, ב ד"ה הא), מאירי (מגילה י, ב ד"ה כבר; אמנם מדבריו נראה שסבור שלא קידשה לעתיד לבוא), פשוטות התשב"ץ (ג, רא) שהביא את דברי הראב"ד. וכן הסכימו האחרונים (מג"א תקסא, ב; מנ"ח תצב, א; משנ"ב תקסא, ה; הערות הגריש"א יומא טז, א ד"ה אבני; ועוד רבים).
- כן מבואר אף במדרש חז"ל (שיר השירים רבה פרשה ד אות ו): 'ומדברך נאוה, מדברך יאי, מדברתיך יאיא, אמר רבי אבא בר כהנא: אף על פי שהוא מדבר, חייבין על מחיצתו עכשיו כשהוא חרב, כשם שמחויבין על מחיצתו כשהוא בנוי, וכבר הובא מדרש זה כמקור לרמב"ם (הל' בית הבחירה ו, טו-טז) שפסק שקדושת המקדש קיימת לדורות, בדברי הרב משולם ראטה (בספר זכרון לראי"ה קוק עמ' רעד), ואחריו בספר לאור ההלכה (זוין; שיר השירים הערה 55; וכן בספרו המועדים בהלכה, פסח, שיר השירים הערה 55), ואחריו בקרית מלך (על אתר). וכן הוא במדרש שמואל (יט, א).

לקראת מקדש | סימן ה
כניסה בטומאה למקום המקדש בחורבנו

לאחרונה פורסם מאמרו של הרב דוד בן זיון,³ שמטרתו תוארה בפתיחתו:

ברצוני להציע במאמר זה בע"ה, כי לפי הרמב"ם יהיה מותר בזמן הזה להסתובב בכל שטח הר הבית, גם בטומאה, בכל מקום, ללא כל מגבלה הלכתית, וללא צורך בהכנות מוקדמות.

בסימן שלפנינו, אבקש להוכיח שהצעה זו אין לה על מה שתסמוך, והיא אף מעוררת קשיים גדולים בדברי הרמב"ם, ובראשם הצורך לקבוע שדברים מפורשים שכתב הרמב"ם בספרו, ונמצאים בכל עדי הנוסח ללא שום יוצא מן הכלל, אינם אלא 'הוספת המעתיק', שכביכול שיבש לחלוטין את כוונת הרמב"ם. להלן יתבאר שאין שום צורך לשבש כך את דברי הרמב"ם, ויש להשיב בפשטות רבה על כל הקושיות שהובילו להצעה זו.

קושיות על ההבנה המקובלת בדעת הרמב"ם

אפתח בהצגת ובציטוט עיקרי טענותיו של הרב בן זיון, כנגד ההבנה המקובלת בדעת הרמב"ם, ולאחר מכן אדון בטענות, לפי סדר הצגתן כאן.⁴

(א) השמטת חיוב הכרת לנכנס למקדש בזמן הזה:

אע"פ שהרמב"ם סבור שהקדושה נשארה במקדש ובירושלים, בשעה שהוא מתייחס בהלכות בית הבחירה סוף פרק ו' לכך שיש קדושה גם בזמן הזה, הוא אינו כותב שמי שעולה בטומאה בזמן הזה לשטח המקדש חייב כרת. דבר זה מפתיע למדי. מדוע הרמב"ם **לא כותב בשום מקום** שיש גם בזמן הזה חיוב כרת למי שעולה בטומאה? מקובל בידינו, שהפוסק צריך לפרש את דבריו, בוודאי במקום בו יש לכך השלכה מעשית בזמן הזה, מה גם שהרמב"ם עצמו בפרק הבא (בהלכות בית הבחירה) בנוגע למורא מקדש (ז, ז), מתייחס בפסיקתו גם לזמן שהמקדש 'היום חרב בעונותינו'. וגם אז, הוא לא מזכיר במפורש שיש חיוב כרת גם כיום, דבר שהיה מתבקש לפי דרכו?

---

3. היתרו של הרמב"ם לטמאי מתים להיכנס לשטח המקדש, דעות 94, אב-אלול תש"פ.

4. אני ער לכך שהעתקה תמציתית עלולה לפגום בשלימות הטענות, והמעייין יוכל ללמוד את דבריו במלואם ובמקורם.

(ב) פטור מכרת בשלושה מקרים שונים :

מצאנו שלושה מקרים מפורשים ברמב"ם שטמא יכול להיות אף בתוך הקודש פנימה בזמן שבית המקדש היה קיים, ובכל זאת הוא לא יהיה חייב כרת מהתורה, למרות טומאתו [...] המקרה האחד, הוא טמא שנכנס דרך גגין ועליות [...] המקרה השני: אדם שטימא עצמו בתוך בית המקדש, במזיד, אינו חייב כרת [...] המקרה השלישי: אדם טמא יכול להיכנס למקדש לצורך ביצוע תיקונים בתוך הקודש.

לדברי הרב בן זיוון, פשר הפטור במקרה השני, וכנראה בשלושת המקרים, הוא כך :

הימצאות טמא בבית המקדש לא מיד מחייבת בכרת, ורק כאשר יש פגיעה וזלזול בקודש ישנו חיוב כרת. ונראה, שהמפתח להבנת איסור הטומאה – קשור בהבנה שהטומאה נועדה להרחיק את האדם הטמא מהמקדש, וכך מפורש בדברי הרמב"ם במורה נבוכים ג, מז (מהד' מ' שורץ, עמ' 625-626): 'כבר הסברנו, שכל הכוונה במקדש שתיווצר היפעלות בלב הפונה אליו, ושיפחד ושיירא, כמו שאמר: ומקדשי תיראו. וכל דבר שמעריצים אותו, כאשר המגע עמו מתמשך – פוחת (הרושם) שלו בנפש ומתמעטת ההיפעלות שהייתה נוצרת ב(אדם). החכמים ז"ל הסבו את תשומת-הלב לעניין זה, ואמרו שלא רצוי להיכנס למקדש בכל עת, והסמיכו זאת על דברו: הוקר רגלך מבית רעד פן ישבעך ושנאך (משי' כה, יז). ומכיוון שזאת הייתה הכוונה, אסר יתעלה על הטמאים להיכנס למקדש על אף ריבוי מיני הטומאות, עד כדי שלא תמצא אדם טהור אלא לעיתים רחוקות. שהרי, אם ניצל אדם מלגעת בנבילה לא יינצל מלגעת באחד משמונה שרצים... ואם הוא ניצל מזה, אין הוא ניצל מלגעת בנידה או בזבה או במצורע או במשכבן. ואם ניצל מזה, אינו ניצל משכיבת אשתו או מקרי... כל זה גורם לריחוק מהמקדש **ושלא יתדפקו על שעריו בכל עת**...'. הרמב"ם נראה כדורש טעמא דקרא, ומסביר שאיסור הטומאה נועד להרחיק את האדם מכניסה לבית המקדש בכל עת. ולפי טעמו זה של הרמב"ם, משמע שכשאינן בית, ואין שערים שמתדפקים עליהם, בטל הטעם בהרחקת הטמאים.

לקראת מקדש | סימן ה
כניסה בטומאה למקום המקדש בחורבנו

(ג) הרמב"ם התייחס לקיום מצוות מורא מקדש בזמן הזה, ובין היתר אסר לשבת בעזרה, ומדבריו משמע שאין איסור בעצם הכניסה לעזרה.

(ד) הרמב"ם כתב שמצווה עלינו לבנות את בית המקדש, וזאת אף שכולנו טמאי מתים. ולא מצאנו בדברי הרמב"ם נימוק שיתיר כניסת טמאי מתים לצורך בניין, ומכאן שהנימוק לכך הוא שכלל אין איסור בדבר.

(ה) מצאנו בפוסקים שכתבו על כמה דינים שאין הם נוהגים בזמן החורבן, ובכללם: הנאה מפירות שגדלו בהר הבית; מצווה דאורייתא בנטילת לולב בכל שבעת ימי חג הסוכות; ביטול ברוב במעשר שני שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות. אם כן, ייתכן שגם איסור הכניסה למקדש בטומאה נכלל ברשימה
זו.⁵

(ו) ההקשר של הקביעה שקדושת המקדש לא בטלה הוא היתכנות הקרבת הקרבנות:

ולבסוף, והוא העיקר. לא יתכן שהרמב"ם יאסור עלייה לאזור המקדש, משום שכל תכלית כוונתו של הרמב"ם בפסיקתו שקדשה לעתיד לבוא, היא לומר שמותר להקריב קרבנות בזמן הזה אע"פ שאין בית מקדש. וכדי להקריב קרבנות, צריך להיכנס ולעלות אל מקום הקודש, ולשטח העזרה.

הרמב"ם לא השמיט את חיוב הכרת לנכנס למקדש בטומאה

והנה, בנוגע לטענה הראשונה, נראה שאין כאן לא השמטה ולא חצי השמטה. ראשית, יש להשיב על ציפיתו של הרב בן זזון שהרמב"ם יתייחס בפרק ו' מהלכות בית הבחירה לאיסור הכניסה למקדש בטומאה: הלכות בית הבחירה אינן עוסקות באיסור כניסת טמאים למקדש, אלא במימוש החיובי והנכון של קדושת מקום המקדש. שנית, נושא זה טופל על ידי הרמב"ם בהרחבה בפרק ז' מהל' בית הבחירה ובפרק ג' מהל' ביאת המקדש.

---

5. טענה מעין זו הועלתה בעבר, בלשון מסופקת, על ידי הרב שלמה משה עמאר, במאמרו: הכותל המערבי – אבניו ועמידה לידו, תחומין כד (תשס"ד), ריש עמ' 473.

כך כתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה ז, ז):
אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם במוראו, כמו שהיה נוהג
בו בבנינו. לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם.

הרי לנו שחיוב המורא לא השתנה מזמן הבית לזמן החורבן, והרי לנו שלא
לכל מקום מותר להיכנס בזמננו. וזאת, לכאורה, בסתירה מוחלטת לדברי הרב
בן זזון. אם כן, הרמב"ם בהל' ביאת המקדש לא היה זקוק לחזור על עצם
ההשוואה בין זמן הבית לזמן החורבן, השוואה שביסודה ובמהותה אינה
שייכת להלכות ביאת המקדש אלא להלכות בית הבחירה, העוסקות בקדושת
המקדש מצד עצמה. בהלכות ביאת המקדש, לא נותר אלא לבאר את דיני
שילוח טמאים, ודינים פרטיים נוספים, המבוססים על הגדרות היסוד
שהתבארו בהלכות בית הבחירה, ובכלל הגדרות היסוד למדנו על חלות
הקדושה והמורא גם בזמן חורבן.

הרב בן זזון אינו מתייחס להשוואת חיוב המורא בזמן הבית לזה שבזמן
החורבן ('חייב אדם [...] בבנינו').⁶ לקביעתו המפורשת של הרמב"ם, שגם
בזמן חורבן אין להיכנס אלא למקום שמותר להיכנס אליו ('לא יכנס [...] לשם'),
מתייחס הרב בן זזון, אך לא בגוף מאמרו אלא רק בהערת שוליים
בשלהי מאמרו (הערה 18). בהערה זו, הוא מציע שני תירוצים לקושיה זו:
האחד, כוונת הרמב"ם לאדם שנכנס לעזרה, והוא מזהיר אותנו מכניסה 'לתוך
הקודש פנימה'. זאת בהסתמך על דברי הרמב"ם לעיל מינה (שם ז, ה), שכתב
שהנכנס לעזרה לא ייכנס אלא למקום שמותר לו להיכנס אליו, ושם כוונתו
לנכנס לעזרה בזמן הבית ובטהרה. והבין הרב בן זזון שגם בהלכה הנוכחית,
מדובר במי שנכנס לעזרה, אלא שמכיוון שמדובר בזמן החורבן, הותרה לו
הכניסה גם בטומאה.

---

6. בדיון שערכנו, כתב לי הרב בן זזון שבוודאי חיוב המורא אכן נוהג גם בזמננו, לפי מה שכתוב
במפורש ברמב"ם, אך אינו קשור לכניסה בטומאה אלא רק להתנהגויות אחרות שיש בהן
ביטול של המורא. עכ"ד. ובעניי, לא מצאתי טעם להוציא את הכניסה בטומאה מן הכלל.

נראה שתירוץ זה קשה מאוד: (א) הן בהלכה ה' הן בהלכה ז', לא התייחס הרמב"ם לשאלה אם מדובר על אדם טהור או טמא, ואם כן, מאחר והלכה ה' בהכרח עוסקת רק בטהור (שהרי היא עוסקת בזמן הבית), קשה מאוד לומר שהלכה ז' מתירה גם לטמא להיכנס לעזרה, מבלי שהרמב"ם אמר זאת. (ב) אם איסור כרת החמור של כניסת טמא לעזרה, התבטל משום מה בזמן החורבן, לא ברור מדוע האיסור הקל יחסית של כניסת טהור לתוך הקודש פנימה נותר בתוקפו.

התירוץ השני של הרב בן זיון מחודש עוד יותר:

נראה בעיני יותר, כי משפט זה הוא תוספת מאוחרת. ראייה לכך שאין זה פרי עטו של הרמב"ם נמצאת במקבילה להלכה זו בה לא נמצאת תוספת זו, ובה רואים שהרמב"ם לא מציין שום מגבלה על מקום הכניסה. המקבילה נמצאת בספחמ"צ בעשה כא, שם הרמב"ם גם מתייחס למורא מקדש בזמן הזה, ומציין שאסור להיכנס במקלו ובנעלו, ומזכיר גם שאין לשבת בעזרה גם בזמן הזה, אך אינו רומז שיש בעיה כלשהיא בלהיכנס לשם, ואין שום הערה על כך, מה שמראה שלפחות בספחמ"צ הרמב"ם עצמו לא חשב על הגבלת כניסה שכזו, ולא העיר דבר על כך. מה גם שהרמב"ם מעיד על עצמו שנכנס לשטח הר הבית [...] לענין משפט זה הוא תוספת של אותו מגיה קדמון שסבר שלפי הרמב"ם אסור גם בזמן הזה להיכנס אל שטח המקדש, ולא כן דעת הרמב"ם.

והנה, נראה שהקביעה שדברים המופיעים בכל עדי הנוסח של משנה תורה, ללא יוצא מן הכלל,⁷ הם 'תוספת מאוחרת', מסתמכת על יסודות רעועים שאין בהם ממש. ואפרט: (א) ה'ראיה' מה'מקבילה' בספר המצוות אינה ראייה כלל, שכן עניינו של ספר המצוות אינו פירוט כל ההלכות; לכך בדיוק נועד ספר משנה תורה. עניינו של ספר המצוות הוא תיאור תרי"ג המצוות, בצירוף מעט דינים מרכזיים הנוהגים בכל מצווה. ממילא, אין שום ערך לדקדוק מהעדרם

---

7. ע"פ ילקוט שנו"ס במהד' פרנקל (מהד' תשע"ט, עמ' תתקלא), וכך הנוסח ללא הערות גם במהד' הרב קאפח ובמהד' רמב"ם מדויק של הרב שילת, ועל פי מהדורות אלו, נקבע נוסח זה גם במהד' מפעל משנה תורה ובמהד' קורן.

של פרטי דינים בספר המצוות.⁸ בנוסף, בנידונו הרמב"ם העתיק את דברי חז"ל מהברייתא שפירטה מה כלול במורא מקדש (ספרא קדושים פרשה ג פרק ז אות ח-ט; יבמות ו, ב), ושם לא נזכר איסור הכניסה בטומאה. וכדרכו בספר המצוות שאותו כתב בצעירותו, לשלב ציטוטים רבים מדברי חז"ל.⁹ (ב) הרב בן זיון הביא סיוע לעצם האפשרות של הוספות חיצוניות על הרמב"ם, מדברים שכתב הרב יוסף קאפח במקום אחר (הל' ברכות ב, אות כא) ובהקשר אחר, אך מינייה וביה מבואר החילוק הגדול בין נידונו שבו אין שום תימוכין להצעת הרב בן זיון, ובין נידונו של הרב קאפח, שבו, כתב הרב קאפח: 'ליתא ברוב כתבי יד העתיקים'. אזכור דברי הרב קאפח, לא רק שאינו מחזק את הצעת ההגהה בנידונו, אלא להיפך: חזינן שהגהת הרב קאפח מסתמכת על כתבי היד העתיקים, והיא תהילתה, בניגוד להגהת הרב בן זיון שבאה לערער על כל כתבי היד והדפוסים, חדשים גם ישנים. (ג) הנה לשון הרמב"ם בספר המצוות:

8. דבר זה פשוט וידוע לכל הבא בשעריו של ספר המצוות. ומכל מקום, הואיל ומצאנו מי שמביא ראייה מהשמטת דין בספר המצוות, נציין כמה מקורות קדומים לכלל יסודי זה. כתב הרמב"ם (שו"ת, שי): 'ולא בארתי שם ההפרש שיש בין אלפים אמה ובין י"ב מיל, לפי שאין כונת אותו הספר לדעת תלמוד המצוות, אלא ידיעת עניניהם בלבד'. כעין זה כתב ר' אברהם בן הרמב"ם (שו"ת מעשה נסים, יג): 'ומה שתמהת מדוע בספר המצוות לא הזכיר איסור הנאה, אף כי כבר הביאו בחבור, הלא כבר הקדמנו, כי אין כונת ספר המצוות להביא בשלימות דיני המצוות ולבאר פרטי כל מצוה ומצוה, אבל הכונה הראשונה היתה בו לבאר המנינים וההכרח למנותם'. כעין זה כתב גם נינו של ר' אברהם, ר' יהושע הנגיד (שו"ת ר"י הנגיד [ירושלים תשמ"ט]), על סהמ"צ להרמב"ם, ל"ת קעט, עמ' 59: 'אין כוונת רבנו בספר המצוות עיון הלכתי ופירוט העניינים, אלא בקשת הקיצור'. כעין זה כתב ביד מלאכי (כללי הרמב"ם, כג), על פי דברי הקנאת סופרים (על סהמ"צ להרמב"ם, שורש יד, עמ' רד ד"ה והנני). והאריך בזה בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ב יו"ד, יד ד"ה הן).

9. ובנוגע לברייתא עצמה, נראה שהסיבה שהאיסור לא נזכר בה היא שהדבר כבר אסור ועומד, ואין צורך בדין מורא מקדש כדי לאוסרו, וזאת בשונה מכניסה במקלו ובמנעלו ועשיית קפנדריא וכדומה, שלא נאסרו בשום מקום אחר, מלבד בברייתא הכוללת אותם בכלל מורא מקדש. ולכן נוצר מצב שבו הברייתא העוסקת במורא מקדש ריבתה לזמן חורבן רק את מה שנוכר בה, אבל לא עלה על דעתה להשמיט את איסור הכניסה למקדש בטומאה רק בגלל שכביכול אין הוא נוהג לדורות.

לקראת מקדש | סימן ה
כניסה בטומאה למקום המקדש בחורבנו

וגדר זאת היראה כמו שזכרו בספרא: אי זהו מורא לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשהו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. וכבר התבאר במקומות מן התלמוד שאינו מותר כלל לשבת בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. וזה כלו לאמרו יתעלה ומקדשי תיראו. וזה חובה תמיד, ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבו.

הרמב"ם השמיט כליל את איסור הכניסה למקדש בטומאה, ולא הזכיר אותו כלל – לא בהתייחסותו לזמן הזה, ולא בהתייחסותו לזמן הבית. אם אכן היינו הולכים בדרכו של הרב בן זזון, היינו אמורים 'לדייק' מדברי הרמב"ם בספר המצוות, שאיסור הכניסה למקדש בטומאה אינו קיים כלל וכלל, ואפילו בזמן הבית, וברור שלא יעלה על הדעת לדייק כך. על כרחנו, ההסבר הפשוט וההכרחי לדברי הרמב"ם בספר המצוות, הוא כאמור, שספר זה אינו מיועד לפירוט כל פרטי הדינים. יש להוסיף שאיסור הכניסה למקדש בטומאה נמנה בספר המצוות כלאו בפני עצמו (ל"ת עז), והדבר מרחיק עוד יותר את האפשרות להסיק מסקנות מהעדרו במצוות עשה כ"א.¹⁰

חילוק בין המקרים שבהם חל פטור מכרת ובין נידונו

הטענה השנייה הייתה שמצאנו כמה פטורים מכרת: בכניסה דרך גגין ועליות וכן בהיטמאות בתוך המקדש, וכן היתר כניסה בטומאה לצורך ביצוע תיקונים. ואולם, נראה שהפטורים מכרת אינם מוכיחים דבר על היתר כניסה בטומאה בזמננו, וכל מה שיש ללמוד מהם הוא שחיוב הכרת מותנה בעשיית מעשה של כניסה למקדש כדרכה, שאם לא כן, הטמא אינו עובר על האיסור לבוא למקדש טמא, ולשון הכתוב (ויקרא יב, ד) היא: 'ואל המקדש לא תבא', ולשון הרמב"ם (ל"ת עז) היא: 'שהזהיר כל טמא מהכנס בכל המקדש'. וכניסה דרך גגין ועליות אינה כניסה כדרכה, כמבואר בגמרא (שבועות יז, ב): 'וטמא שנכנס דרך גגין להיכל, פטור, שנאמר: 'ואל המקדש לא תבא', דרך ביאה אסרה תורה'.

---

10. ואמנם בל"ת ע"ז לא נאמר שהאיסור חל גם בזמן חורבן, אך גם לא נאמר שהאיסור אינו חל בזמן חורבן. כללו של דבר: הרמב"ם לא נכנס שם לשאלת תוקף האיסור בזמן החורבן.

היתר הכניסה למקדש בטומאה לצורך תיקונו אינו נוגע לנידונו

ההיתר להיכנס למקדש בטומאה לצורך תיקונו, אכן מושתת על הבנה שכבוד המקדש הוא העומד בעומק האיסור להיכנס למקדש בטומאה, ולכן במקרה שדווקא הכניסה תרבה את כבודו היא מותרת. וכבר כתב כן החזו"א (או"ח קיב, טו), ויעוין עוד בזה לעיל (עמ' מו). ואין ללמוד מזה היתר במקרה של כניסה שאינה לצורך תיקון.

אין סמך לקביעה שכשאינן בית בטל הטעם ממצוות שילוח טמאים

הרב בן זיון הוסיף וכתב:

הרמב"ם נראה כדורש טעמא דקרא, ומסביר שאיסור הטומאה נועד להרחיק את האדם מכניסה לבית המקדש בכל עת. ולפי טעמו זה של הרמב"ם, משמע שכשאינן בית, ואין שערים שמתדפקים עליהם, בטל הטעם בהרחקת הטמאים.

דברים אלו מחודשים ביותר, ואינם מבוססים. הרי הרמב"ם בדבריו תלה את הרחקת הטמאים במורא מקדש, ועל מורא מקדש הוא כתב במפורש שהוא נוהג גם בזמן החורבן. אם כן, מהיכא תיתי לייחס לרמב"ם הבנה הפוכה ממה שאמר, ולטעון שהוא סבור שדין שילוח טמאים אינו נוהג בזמן החורבן. בנוסף, ההלכה היא שלא דרשינן טעמא דקרא להקל בדיני תורה (יעוין באנציקלופדיה תלמודית, ערך טעמא דקרא). בשולי הדברים יש להוסיף, שבגמרא (יבמות ו, ב) נאמר שלא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שהזהיר על המקדש.

האיסור לשבת בעזרה אינו מוכיח שמותר לטמאים להיכנס אליה

הרב בן זיון דייק מהאיסור לשבת בעזרה, שמותר להיכנס אליה למרות שאנחנו טמאי מתים. גם על כך יש להשיב: הרמב"ם ייעד את ספרו לכל אדם באשר הוא, ולאחר שכתב במפורש שאין להיכנס אלא למקומות המותרים, כבר לא היה חשש שמישהו יבין מדבריו שמותר לטמא להיכנס לעזרה. הרמב"ם יכול היה לאסור את הכניסה לעזרה מבלי חשש שיילמד מזה היתר להיכנס אליה בטומאה. האפשרות שיבוא מאן דהוא ויקבע על סמך סברתו ועל סמך ראייה קלושה מספר המצוות, שדברים המפורשים ברמב"ם הם

'הוספת המעתיק', הייתה כה רחוקה, שהרמב"ם לא חשש לה כלל. שוב ראיתי שכן כתב בפשטות בפאת השולחן (ג, ב"י ס"ק כה), שדברי הרמב"ם בעניין ישיבה בעזרה מתייחסים לאדם טהור.

מותר להיכנס למקדש בטומאה לצורך בנינו

עוד טען הרב בן זזון, שהיתר בניית המקדש בטומאה עולה מכלל דברי הרמב"ם, מבלי שיהיה צורך להשמיע היתר בדבר. ומכך הסיק שאין היתר מיוחד של כניסה לבנות, אלא יש היתר כללי של כניסה בטומאה בזמן החורבן. נראה שגם בדברים אלו יש קשיים גדולים: (א) הרי גם לשיטת הרב בן זזון, לא הותר להיכנס בטומאה אלא בזמן החורבן, ולא בזמן שהבית בנוי. ואם כן, לו יצויר שאכן צודק הרב בן זזון ומותר להיכנס בחופשיות בטומאה לצורך בניין הבית, הרי שברגע מסוים יוגדר הבית כ'בנוי', ואז ישוב האיסור המקורי להיכנס בטומאה, וכל המשך העבודה בבניין המקדש ובהקרבת הקרבנות, בהכרח ייעשה מתוך הכרה באיסור עקרוני שיש על כניסה בטומאה, וצמצום הכניסה רק לשני הצרכים שהותר להיכנס עבורם: בנייה ותיקון מבנה המקדש, והקרבת קרבנות ציבור שקבוע להם זמן. ואם כן, נפל פיתא בבירא, וגם הרב בן זזון מוכרח להודות שההיתר אינו גורף. (ב) קיים בדברי חז"ל ובפוסקים, ובכללם הרמב"ם, היתר מפורש להיכנס למקדש בטומאה לצורך בנייה, וכפי שכבר הוזכר לעיל.

הרב בן זזון (במאמרו, הערה 20) דחה זאת, בטענה שההיתר המפורש מתייחס רק לבנייה במקדש שכבר בנוי, ולא לבנייה ראשונית. לענ"ד דבריו אינם מתיישבים בסברה, ואם אין לטענה זו כל מקור – ההנחה הפשוטה צריכה להיות שאין חילוק, ושכל אופן מותר להיכנס בטומאה לצורך בניית המקדש, כשאי אפשר בטהרה. אמנם יעוין לעיל (עמ' מח-נ), שנחלקו בזה האחרונים, ויש מהם שנקטו כטענת הרב בן זזון, אך לפי המתבאר שם, נראה שההבנה העיקרית היא שההיתר חל בכל אופן, וכדעת רובם הגדול של האחרונים שעסקו בסוגיה.

חילוק בין דינים שתלויים במקדש לדינים שתלויים בקדושת מקום המקדש
הרב בן זזון ציין כמה דינים שבהם יש חילוק בין זמן הבית לזמן הגלות, ואף שקדושת המקדש לא בטלה. ראשית, דינים אלו אינם מוסכמים על כל הפוסקים.¹¹ שנית, יש לחלק בין דין שתלוי במקדש עצמו או בגורמים אחרים שאינם קיימים כיום,¹² ובין דין שתלוי בקדושת מקום המקדש, שהרי כאמור, הרמב"ם ופוסקים נוספים כתבו במפורש שאיסור הכניסה למקדש בטומאה אינו תלוי בהיות המקדש בנוי, אלא בקדושתו, ולכן אין הנידון דומה לראיות הללו.

'תכלית כוונתו' של הרמב"ם בפסיקה שקדושת המקדש לא בטלה

טענתו האחרונה והעיקרית של הרב בן זזון הייתה ש'תכלית כוונתו' של הרמב"ם בפסיקה שקדושת המקדש לא בטלה, היא להתיר הקרבה בלא בית: ולבסוף, והוא העיקר. לא יתכן שהרמב"ם יאסור עלייה לאזור המקדש, משום שכל תכלית כוונתו של הרמב"ם בפסיקתו שקדשה לעתיד לבוא, היא לומר שמותר להקריב קרבנות בזמן הזה אע"פ שאין בית מקדש. וכדי להקריב קרבנות, צריך להיכנס ולעלות אל מקום הקודש, ולשטח העזרה.

על טענה זו, שלדברי הרב בן זזון היא 'העיקר', יש להשיב בשני אופנים: (א) לא ברור מה עניין 'תכלית כוונתו' לפסיקת הלכה. הרמב"ם פסק שקדושת המקדש לא בטלה משום שכך עולה מדברי התנאים והאמוראים, על פי כללי הפסיקה. לפסיקה זו שתי השלכות עיקריות: האחת היא איסור כניסה

---

11. בנוגע למעילה בגידולי הר הבית, כתב החיד"א (מחזיק ברכה או"ח קו"א קנא, א): 'וצריך להתיישב בזה'. בנוגע לנטילת לולב בירושלים, לדעת הבכורי יעקב (תרנח, א) יש בדבר מצווה דאורייתא גם בזמן החורבן, ויעוין עוד בזה בקובץ בית חיינו (גל-עזר; עמ' לד-לה).

12. יעוין במקדש מלך (פראנק; סי' יב) בנוגע לגידולי הר הבית, שו"ת באהלה של תורה (ה, נה) בנוגע לנטילת לולב בירושלים, צרור החיים (לרבי חיים יעקב בצפת; על הרמב"ם ה' מע"ש ו, טז) ושאר מפרשי הרמב"ם (שם) בנוגע לביטול מעשר שני ברוב; ועוד. ויעוין עוד במאמרו של הרב משה גרינהוט: גדרי איסור השתחויה על אבן משכית, מעלין בקודש מב (אלול תשפ"א) עמ' 90 הערה 35, שהעלה אפשרות לתלות את היתר ההשתחויה במקדש בכך שהבית בנוי.

למקדש בטומאה גם בהיותו חרב, והשנייה היא היתר ואף חיוב להקריב קרבנות. מכיוון שכך, קשה להבין את הטענה שהשלכה השנייה אמורה לבטל את הראשונה, אך ורק משום שהשנייה היא 'תכלית הכוונה' והראשונה אינה 'תכלית הכוונה'. (ב) אמת, נכון הדבר, שמותר להיכנס למקדש בטומאה לצורך בניינו, אבל כבר התבאר לעיל שהיתר זה מבואר להדיא בדברי חז"ל והפוסקים, והרמב"ם בכללם, והוא מוגבל לכניסה לצורך בניין, ודווקא כשאי אפשר להיכנס בטהרה. אם כן, לא מובן כיצד ניתן לקחת את ההיתר המוגבל הזה, ולהשתית עליו חידוש גדול כל כך, של ביטול מוחלט של איסור כניסת טמאים למקדש.

על כל האמור כאן, יש להוסיף ראייה פורתא מדברי הרמב"ם (הל' בית הבחירה ז, יא-טו):

[יא] שלש מחנות היו במדבר: מחנה ישראל, והיא ארבע מחנות; ומחנה לוי, שנאמר בה: 'וסביב למשכן יחנו'; ומחנה שכינה, והיא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. **וכנגדן לדורות**: מפתח ירושלים עד הר הבית, כמחנה ישראל; ומפתח הר הבית עד פתח העזרה, שהוא שער ניקנור, כמחנה לוי; ומפתח העזרה ולפנים, מחנה שכינה. והחיל ועזרת הנשים, מעלה יתרה בבית עולמים [...]. [טו] הר הבית מקודש ממנה,¹³ שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת, שהוא נכנס לשם.

לפי הבנת הרב בן זיון, נצטרך לדחוק ולומר שאיסור כניסת טמאים אינו נוהג לדורות, אלא רק כשהבית בנוי, וזה דוחק. ויעוין עוד בלשון מדרש הגדול (ויקרא ו): 'פרשת תמידין צו את בני ישראל ואמרת אליהם, קבעה הכתוב מיד **ולדורות**. אף על פי שחרב מקדש ובטלו קרבנות בעונותינו, הרי שמונה עשרה ברכות שתקנו חכמים להתפלל בהן בכל יום חשובין בקרבנות. ויעוין עוד בגמרא (קידושין כט, א) על לשון 'לדורות', שכוללת את כל הדורות כפשוטו, ולא רק את זמני בניין המקדש או הארץ.

---

13. = מירושלים.

סיכום

הראנו לדעת, שאין ביסוס להצעה להבין בדעת הרמב"ם שאיסור הכניסה למקדש בטומאה פקע עם החורבן. לא רק שאין לה ביסוס, אלא שהיא מצריכה כניסה בדוחק נדיר וחריג בחומרתו: מחיקת שורה מדברי הרמב"ם, המופיעה בכל עדי הנוסח ללא יוצא מן הכלל, שבה מפורש שאיסור הכניסה למקדש בטומאה נותר בתוקפו גם בזמן החורבן.